

Betaalt de baby de boom?

Jongeren, politiek en generaties

De VN-Wereldcommissie voor Milieu en Ontwikkeling stelde in 1987 de relatie tussen generaties en milieu aan de orde. Het naar de voorzitter genoemde Brundtlandrapport¹ omschrijft duurzame ontwikkeling als 'een ontwikkeling, die tegemoet komt aan de behoeften van het heden zonder aantasting van de mogelijkheden van toekomstige generaties om hun behoeften te bevredigen'. Ook uit dit citaat blijkt dat politieke vraagstukken veelal in het kader van een aantal generaties aan de orde komen. Positie en belangen van jongere generaties staan daarbij naast die van de oudere generaties.

Het is al sinds eeuwen bekend dat discontinue veranderingen op macroniveau (trendbreuken) intensieve en langdurige

door Henk Becker

effecten kunnen hebben op menselijk gedrag en instituties in de samenleving. Denk aan oorlogen. De effecten zijn vooral zwaar en langdurig waar trendbreuken individuen raken in hun formatieve periode, die globaal ligt tussen het tiende en vijftiende levensjaar. Krijgt een aantal opeenvolgende geboortegaargangen (cohorten) met zulke effecten te maken, dan kan een maatschappelijke generatie ontstaan.

Wetenschappelijk onderzoek benadert effecten van trendbreuken doorgaans langs drie wegen. Er wordt een typologie opgesteld voor een globaal overzicht. Vervolgens worden hypothesen en theorieën opgesteld om te kunnen verklaren en interpreteren. Tenslotte worden gedetailleerde gegevens verzameld. Ik beperk me hier tot een typologie en enkele onderzoeksterreinen en verwijs voor uitvoerige uiteenzettingen naar de literatuurlijst.

In dit artikel hanteer ik een typologie met vijf maatschappelijke generaties, te beginnen met de Vooroorlogse generatie. Zij omvat degenen die de crisis van de dertiger jaren en de Tweede Wereldoorlog in hun formatieve periode ondergingen. De Stille generatie maakte haar formatieve jaren mee in de periode van opbouw en economische voorspoed. De cohorten die tot de vroege babyboom behoren maakten hun formatieve periode mee tijdens de 'Culturele Revolutie' van eind jaren zestig, begin jaren zeventig. De late babyboom maakte de recessie van eind jaren zeventig, begin jaren tachtig mee in de formatieve periode. Globaal gesproken omvat de babyboom de cohorten van 1946 tot 1970. Hierop volgde de Babybustgeneratie. Tot deze generatie behoren de huidige jongeren, dat wil zeggen de cohorten van 1975 tot ongeveer 1990. Van de cohorten van de babybust, dus vanaf 1970, kan nog niet met zekerheid worden vastgesteld, of zij voldoen aan de minimumcriteria voor een maatschappelijke generatie.

Deze typologie is een globaal 'conceptueel schema' ten behoeve van overzichtelijke discussie, en is net zo grof als de verdeling in de politiek tussen 'links' en 'rechts'. Want kijken we naar uitkomsten van gedetailleerd empirisch onderzoek, dan zien we een sterk genuanceerd beeld. Zelfs een schijnbaar homogene trendbreuk als

de hongervinter had zeer uiteenlopende effecten op stedelingen en plattelanders, op kinderen en volwassenen, op mannen en vrouwen.

De typologie dient slechts als hulpmiddel bij de analyse en communicatie. Daarnaast circuleren in de samenleving met dezelfde oogmerken nog andere beelden van generaties. Onderzoek van Diepstraten, Ester en Vinken c.s.² heeft aannemelijk gemaakt dat de wetenschappelijke en de maatschappelijke generatiebeelden grotendeels overeenkomen. Voor definities kan een ieder terecht in de wetenschappelijke literatuur.

Fairness

In 1977 verscheen *A Theory of Justice* van de filosoof John Rawls³. De morele wijsbegeerte kreeg er een enorme impuls door en inmiddels kennen we al meer dan dertigduizend commentaren. Bij de rechtvaardigheid tussen generaties gaat Rawls uit van een impliciet sociaal contract tussen generaties. Hij schrijft: 'Elke generatie moet niet alleen de verworvenheden van cultuur en beschaving in stand houden, alsmede de gevestigde rechtvaardige instituties ongedeedd overdragen, maar zij moet ook in elke periode een passende hoeveelheid reëel kapitaal opzij leggen.' Rawls ziet sociale rechtvaardigheid als 'fairness', dus als eerlijkheid en sportiviteit. Dit beginsel overstijgt het zuivere eigenbelang. Wat de solidariteit tussen generaties betreft is zijn beginsel dat sparen moreel verplicht is, het 'just savings principle'.

Foto: Herman Moutiers

Prof.dr. H.A. Becker is emeritus hoogleraar sociologie van de Universiteit Utrecht

Hierover zegt hij: 'Het beginsel van rechtvaardig sparen kan worden beschouwd als een afspraak tussen generaties, volgens welke elke generatie haar rechtvaardig aandeel moet leveren in het werkelijk en instandhouden van een rechtvaardige samenleving.'

Begin jaren tachtig groeide het besef dat de vergrijzing door de ouder wordende babyboom kosten met zich zou brengen die ongelijk verdeeld zouden liggen over de generaties. Hierdoor ontstond een interpretatie van het generatiecontract waarbij elke generatie de oudere generatie steunt zodra daar behoefte aan is en daar later op haar beurt ook zelf op kan rekenen. Het gaat daarbij niet om een exacte verrekening van de kosten maar de verschillen tussen generaties moeten wel binnen redelijke grenzen blijven.

In de jaren negentig werd in Nederland duidelijk dat die verschillen zeer omvangrijk kunnen worden. De WRR berekende dat voor de AOW slechts de helft van de uitgaven gedekt zou worden door de te verwachten premies. Jansweijer⁴ stelt dat de Vooroorlogse en de Stille Generatie relatief weinig last van aantasting van hun AOW-rechten en pensioenvoorzieningen zullen hebben. Maar als de Vroege Babyboomgeneratie ook op welvaarts vaste pensioenrechten zou rekenen, kan zij van een koude kermis thuiskomen. Bij de late Babyboomgeneratie wordt de balans bij de AOW aanzienlijk minder gunstig en volgens de WRR bij de cohorten vanaf 1980 in toenemende mate ronduit ongunstig. De WRR suggereert dat de welgestelde ouderen een extra bijdrage leveren om de verschillen binnen redelijke grenzen te houden. Van Kempen stelde in 1996 de discussie op scherp met de vraag 'Betaalt de baby de boom?'. De WRR stelde in zijn rapport *Generatiebewust beleid* (1999) tenslotte voor om ook gepensioneerden AOW-premie te laten betalen, maar dit lijkt vooralsnog politiek onhaalbaar.

Bezien we de stand van de jongeren in 2001, dan moeten we ons realiseren dat tot omstreeks 2030 het generatiecontract in ons land en elders jongeren reden tot protest zal geven. Het gaat daarbij om de kosten van de vergrijzing (AOW maar ook gezondheidszorg) en de zorg voor het milieu. Want het Brundtlandrapport signaleerde het probleem, maar er is nog geen oplossing voor gevonden.

Jeugdcentrisme

Behalve het generatiecontract geven ook de politieke waarden van bepaalde jongeren aanleiding tot bezorgdheid. Vinken⁵ bracht deze ontwikkeling in Nederland in kaart. In 1990 bleek 32% van de jongeren jeugdcentrist; zij identificeren zich met andere jongeren en zetten zich af tegen volwassenen en hun instituties. Het zijn vooral jongens met een lagere opleiding die sterk negatief blijken over ouderen én weinig positief over de eigen leeftijdsgroep. Zij wantrouwen ouderen, voelen zich door hen achtergesteld en willen hun bemoeienis niet. Zij onderscheiden zich het sterkst van hun tegenhangers, de volwassenencentristen, door hun cultureel conservatisme.

Naarmate jongeren ouder worden boet het jeugdcentrisme in aan belang, aldus Vinken. Zo'n veertig procent van de gemiddeld zestienjarige jeugdcentristen uit 1986 schuift in 1994 naar volwassenencentrisme. En bijna 95% van de sterk volwassenencentristische jongeren van 1986 is dat acht jaar later nog. Vooral lager opgeleide jeugdcentristen en de hoger opgeleide jeugdcentristen met partner uit 1986 blijven trouw aan hun jeugdcentrisme. Met name de lager opgeleiden kenmerken zich door autoritaire denkbeelden. Scheepers en Coenders (1996) hebben aangetoond dat snel opkomende recessies als effect kunnen hebben dat lager opgeleide

autochtone jongeren overgaan tot etnische discriminatie. Het is niet de minste reden om het jeugdcentrisme aandacht te geven.

Sociaal en humaan kapitaal

Sociaal kapitaal van een mens, groep of land is het geheel van de beschikbare sociale relaties. Robert Putnam⁶ constateerde voor de Verenigde Staten dat de erosie van het maatschappelijk middenveld verklaard kan worden door het sterk toegenomen individualisme van de Protest- en daaropvolgende generaties. Wie tot deze cohorten behoort, keert zich grotendeels af van het verenigingsleven en de politieke partijen en gaat zijn eigen weg. Tv-kijken doe je zelden in groepsverband. Putnam signaleert echter een verandering. Handhaven in het beroepsleven en de samenleving vergt steeds meer een relatief grote investering in sociale netwerken. Het is niet onwaarschijnlijk dat zich bij onze jongeren een soortgelijke omslag zal voltrekken.

Humaan kapitaal betreft opleiding, ervaring en vaardigheden, die mensen in hun beroepsleven kunnen inzetten. En jongeren hebben het voordeel dat zij in hun formatieve periode al met computers hebben leren omgaan. Als effecten van trendbreuken in de ICT zijn 'techniekgeneraties' ontstaan⁷. Deze cohorten zullen daar in de komende tijd de vruchten van plukken.

Wie de staat van de jongeren nu en straks wil verkennen, zal de neiging moeten onderdrukken om zonder meer lijnen uit het verleden door te trekken. De meeste maatschappelijke en politieke knelpunten vereisen dat het patroon van generaties in een dynamisch model wordt geplaatst. Een generatie-stroommodel is vooral van belang om niet alleen de risico's, maar ook de kansen in beeld te krijgen. In Nederland liggen die kansen in de verborgen financiële reserves, het relatief hoge niveau van opleiding en vaardigheid, groeiende aandacht voor sociale netwerken en de opkomst van de 'postmoderne degelijkheid'. ♦

Noten

Zie voor meer bibliografische en andere gegevens de website <http://research.fss.uu.nl/hb/>.

1. Brundtland Report, *Our Common Future*, Oxford: Oxford University Press 1987 (World Commission on Environment and Development)
2. Diepstraten, I., P. Ester, H. Vinken, *Mijn generatie. Zelfbeelden, jeugdervaringen en lotgevallen van generaties in de twintigste eeuw*. Tilburg: Syntax Publishers 1998.
3. John Rawls, *A Theory of Justice*, Oxford: Oxford University Press 1972.
4. Jansweijer, R.M.A., *Gouden bergen, diepe dalen: de inkomensgevolgen van een betaalbare oude dagsvoorziening*, The Hague, Government Printing Office 1996.
5. Vinken, H., *Political Values and Youth Centrism. Theoretical and empirical perspectives on the political value distinctiveness of Dutch youth centrists*, Tilburg: Tilburg University Press 1997.
6. Putnam, Robert, *Bowling Alone; The Collapse and Revival of American Community*, Simon & Schuster (Trade Division) 2001
7. M. Docampo Rama, *Technology Generations: handling complex user interfaces*, Maastricht: Shaker Publishing, 2001; A.G. van de Goor and H.A. Becker, *Technology Generations in The Netherlands: a sociological analysis*, Maastricht: Shaker Publishing, 2001